

Social nødvendighed og den højere asociale nødvendighed

Af egen nødvendighed orienterer det moderne sig meningsfuldt, passioneret, æstetisk, selvretfærdigt, moralsk og økonomisk, som om der var retfærdighed, godhed, økonomisk værdi, absolut magt, sandhed og skønhed til. Men det er der ikke.

Det er måske ingen tilfældighed, hvordan prisen bliver sat eller hvordan den juridiske dom falder ud. Men uden den særligt juridisk kognitive performance var det blodige mord hverken ret eller uret, lige som guldet mangler økonomisk værdi i sig selv. Rovmordet er muligvis voldsomt, og det kunne for så vidt lige så godt iagttages æstetisk - hvor blodets flotte farve pryder den hvide skjorte omkring det sted, hvor skuddet er trængt ind - frem for det at falde som genstand for en juridisk betragtning over kampen om guldet, og det at forgylde sig med rå magt på bekostning af fremmed blod. Taberne har altid påkaldt sig retten på baggrund af deres i juridisk forstand mere eller mindre vægtløse indignation, mens vinderne har skrevet historien, sat retten og dermed selvretfærdigt befæstet deres erobringer – besiddelser. Clint Eastwood i ”den gode, den grusomme og den onde” skal forestille et USA som resultat af det, at der er retfærdig magt og rigdom, skønhed og godhed til. Det er der ikke.

Det juridiske perspektiv er universelt, selektivt og diskriminerende. Det er ingen tilfældighed, hvad der viser sig som ret og uret i det. Men det er som med prisen, der kan sættes på alt; den svarer lige så lidt til det prissatte som dommen til det dømte.

Retfærdigheden følger af sig selv med den for sig selv lige så katastrofale mangel på nødvendighed, som det juridiske perspektiv dikterer alt, hvad der falder i dets lys, enten at være ret eller uret, lovligt eller ulovligt.

Den logisk deduktive metode følger af sig selv med den for metoden lige så katastrofale mangel på nødvendighed, som den performativt dikterer alt, hvad den udleder, enten at være sandt eller falskt på metodens betingelser. Konklusionen falder med nødvendighed af præmisserne; for den var allerede indeholdt i dem, og bidrog ikke med noget, på trods af det, som de logisk dømmende altid har påstået om deres egen dømmekraft. Hvad den konsekvente logiske tænkning har skabt, er sket i forlængelse af forsøget på at reducere det ukendte til det kendte.

Hverken metoden eller præmisserne følger af konklusionen; konklusionen kunne lige så godt have været indeholdt i andre præmisser, skabt med en anden metode eller ved tilblivelsens brud på identitetsprincippet. Metoden adlyder sin egen nødvendighed, men kan ikke udlede sin nødvendighed af sig selv.

Sandheden tilfalder iagttagelsen, som tildeles prædikatet, ”sand”, eller dets negation, ”falsk”, alt efter hvilke kriterier der anvendes for at kvalificere den som sand henholdsvis falsk. Det der er, og alle former for performance, herunder den videnskabelige kognitive praksis, er bare. Det der er, det er bare, uanset hvad der falder som sandt eller falskt. Sandheden er ingen ontologisk kategori. Den gælder kun iagttagelsen, og da kun i kraft af en anden, der henviser til den iagttagede iagttagelse med indikationsværdien sandhed. Sandheden er en refleksionsværdi. Både den sande og falske iagttagelse er. Den falske og den sande iagttagelse er lige meget. Den umiddelbare ureflekterede iagttagelse er for sig selv hverken sand eller falsk, men den kan reflektere en iagttaget iagttagelse, og kvalificere den som henholdsvis sand eller falsk. Den reflekterende iagttagelse manifesterer sig på sit eget ureflekterede niveau, hvor værdien sand melder sig på baggrund af kriterierne for hvad

der kan betragtes som sandhed henholdsvis usandhed på vegne af den iagttagede iagttagelse. En hvilken som helst reflekterende iagttagelse kan selv falde som reflekteret, hvorved den selv kan blive både kvalificeret som sand og diskvalificeret som sådan.

Kun på det manifeste ureflekterede plan står erfaringen beskrivelsen som det, der er, og her endnu uden tematiseringen eller tvivlen over sig selv i relation til sin sandhedsværdi. Sandheden gælder på iagttagelsens manifeste plan, på vegne af en anden, som på sit eget plan kun latent er/var/vil være reflekteret. Bedømmelsen af den iagttagede iagttagelse sker på for den fremmede betingelser, med den for den iagttagede iagttagelses lige så katastrofal mangel på evne til at undslippe det latente univers af kvalificerende eller diskvalificerende betragtninger af sig selv. Det kommunikerede budskab falder nådesløst i hele universet af mening. Hvad der manifesterer sig positivt har konstant negationen af sig selv som latent mulighed hængende over sig, men kun i meningens form.

For de kognitive systemer er verden kun tilgængelig i meningens form. Det betyder ikke, at alt hvad der er, er de kognitive systemer. Det betyder bare, at alt hvad der kan erfares kognitivt - alt hvad der figurerer som social mening og hvad der giver mening bevidst - det falder i meningens form.

[Hoffmeyer](#) gør den fejl at han forveksler sit univers af mening og tegn med selve verden. Han glemmer sig selv og sin kognitive performance, når han læser verden som en bog, og siger at verden er et semiotisk univers. Ingen af os kan forstå verden uden at give den mening, se den i meningens form. Men uden os eller andre kognitive systemer er det ikke sikkert, at der var mening i verden. Det kan siges uden at sige noget afgørende om "hvad" vi er. Spørgsmålet om, "hvad" vi er, det falder nemlig også i meningens form. Det handler om hvordan. Konstruktivismen kan konsekvent være ontologisk neutral.

Spørgsmålene om hvad der gør dét, der er, til dét det er, handler om essensen og ontologien. Erkendelsesteorien og spørgsmålet om meningen ligger konstituerende under alle disse spørgsmål. Spørgsmålet om nødvendighed, om det der ikke kan være anderledes, den social nødvendighed, den indre sociale tvang og den ydre nødvendighed, naturen med alle dens egne former for tavs asocial nødvendighed, de spørgsmål falder i meningens form, som en del af det sociale, det bevidste liv. Vi tænker og taler om social nødvendighed og om den naturlige nødvendighed. Vi kan kun gøre det i kraft af vore absolut begrænsede kognitive evner, vore egne former for nødvendighed. En af de fejl, vi gør igen og igen, består i at forveksle vor egen indre nødvendighed med det absolutte, (umiddelbart kan vi heller ikke andet end at forveksle vor erfaring med virkeligheden, men det er netop det, der kan reflekteres over, hvorved det bliver klart, at erfaringen aldrig er det erfarede, måske lige med undtagelse af smerten eller sensationen i sig selv, som ikke peger ud over sig selv, dvs. de former for mening som ikke er andet end netop det manifeste udtryk, som ikke vil eller kan andet end sig selv). F.eks. forveksler fysikeren universet med det han forstår fysisk, semiotikeren forveksler universet med de tegn, han læser ind i det, den kristne forveksler sin gud med universets skaber, fordi den indre nødvendighed spærrer for indsigten i det umulige i at udlede den absolutte nødvendighed af netop den indre nødvendighed.

Således kan man reflektere de kognitive systemers indre nødvendighed, sætte dem op over for de former for nødvendighed, som ingen konstruktivist nogen sinde har benægtet. At alt kan konstrueres tilfældigt, og at der ikke er nogen form for nødvendighed eller "essens" i noget som helst, det har aldrig været konstruktivisternes pointe. Det de siger, det er bare, at de former for social mening, der danner sig omkring betydninger, som f.eks. naturens natur, de kan reflekteres på baggrund af den sociale kontekst og den tradition for tænkning, som udtrykket om denne essens lever ved. Meningen er levet, bevidst og social. Naturens nødvendighed er kun tilgængelig i

meningens form, socialt og bevidst. En konstruktivist ville f.eks. aldrig sige at ”verden er et semiotisk univers” uden med det samme at spørge til ”for hvem/hvad”. Kun semiotikeren kan glemme at uden ham selv og de semantiske strukturer, så ville verden måske ikke indeholde så mange tegn og former for mening.

Alle de primære sociale funktionsområder er gennemsyret af en rationalitet og sit eget lukkede univers af mening, som kan kaldes usammenlignelig med alle andre universer. Socialkonstruktivisten ville aldrig påstå, at disse universer ikke tilhører den samme verden. Men det huan ville benægte, er at de betydninger og former for mening, som udmærker f.eks. den økonomiske rationalitet, kan manifestere sig med samme mening inden for andre former for rationalitet. Det betyder ikke, at f.eks. spørgsmål om rentabilitet og økonomiske værdier ikke er en konstituerende del af det relevante temaområde for f.eks. det juridiske system, eller omvendt, at loven og ejendomsretten f.eks. ikke er afgørende for, hvad der kan ske i økonomisk forstand. Det betyder bare, at den juridiske betragtning lader pengene falde inden for sit eget regime af mening, hvor distinktionen mellem de lovlige og de ulovlige f.eks. kvalificerer, hvad der lader sig registrere i juridisk forstand, når den juridiske rationalitet fokuserer på de økonomiske begivenheder. Og omvendt så kan de juridiske kvaliteter også registreres i økonomisk forstand. Det kan nemlig tit være et relevant økonomisk spørgsmål, om det kan betale sig at holde sig til loven. Og så er der tale om en økonomisk overvejelse, der retter sig mod noget ”ikke økonomisk”, altså lovligheden i økonomisk perspektiv.

Den økonomiske rationalitet følger af sig selv med den for denne rationalitet lige så katastrofale mangel på nødvendighed, som den performativt dikterer alt, hvad der falder inden for dens perspektiv, enten at være rentabelt eller urentabelt. Den økonomiske rationalitet adlyder sin egen nødvendighed, men kan ikke udlede sin nødvendighed af sig selv, og den kommer i forlegenhed, når den tematiserer sig selv ud fra sin egen grunddistinktion: Kan den økonomiske rationalitet betale sig? (Distinktion (økonomisk iagttagelsesform): rentabel/ikke rentabel) Svaret er alt andet end indlysende, for det afhænger af de kaskader af forudsætninger, der altid omhyggeligt må fjernes fra det økonomiske perspektiv, før den økonomiske rationalitets nødvendighed kan manifestere sig i praksis. Miljøproblematikken handler så om at reinternalisere, hvad der måtte eksternaliseres i økonomisk rationel forstand til fordel for indikationen af det rentable. Problemet er bare, at den økonomiske rationalitet stadig står i forlegenhed i forhold til sig selv, uanset hvor meget den geninddrager af det ekskluderede.

De snævre principielle spørgsmål står tilbage. For at kunne konkludere, om det kan betale sig at orientere sig økonomisk, må konklusionen om det rentable allerede have manifesteret sig. For hvis den økonomiske rationalitet er uøkonomisk, irrationel, kan den ikke afgøre om den er rentabel eller ej: Den økonomiske rationalitet følger af sig selv med den for denne rationalitet lige så katastrofale mangel på nødvendighed, som den performativt dikterer alt, hvad der falder inden for dens perspektiv, enten at være rentabelt eller urentabelt på baggrund af sin egen snævre performativt selvbekræftende orden. For at komme frem til sin egen absolutte gyldighed, dvs. for at kunne redegøre for den absolutte gyldighed, er den nødt til allerede at have konklusionen, dvs. beviset på det der skal bevises. Sagt med andre ord, hvis ikke strukturen i ræsonnementet eller fremgangsmåden allerede har godtgjort sin egen alment forpligtende natur, så kan den ikke udlede det forpligtende ved at ræsonnere og går frem i overensstemmelse med sin egen indre tvang. Det forhindrer den som sagt ikke i at adlyde sig selv.

Magtens logik følger af sig selv med den for sig selv lige så katastrofale mangel på nødvendighed, som den ultimative destruktionskraft performativt er i stand til at sætte alle andre former for logik og kognitiv performance ud af kraft, end netop magtens. Logikken siger "min gyldighed, eller ingen gyldighed", "alt hvad der er mit eller intet" også kaldt terror. I praksis er magt ikke ret, men retten kan gå under for magt lige som så meget andet. Magtens logik adlyder sin egen nødvendighed og adskiller sig fra andre former for social tvang, ved det at kunne sætte andre sociale former for indre nødvendighed ud af kraft. Men den kan stadigt ikke udlede sin nødvendighed af sig selv, altså nødvendigheden af at være og herske.

Det sociale har fin forståelse for det desperate og irrationelle i magtens logik. Den ekstreme insisteren på alt og indstillingen på at ville have det hele og truslen om at tage alt med sig, hvis det ikke bliver det hele, er terrors væsen, den terror som kan sætte andre former for social nødvendighed ud af kraft. Men det faktum, at det sociale adlyder delrationaliteternes indre nødvendighed på mindst lige så irrationel vis, og at summen af de hændelser, der lever deres liv i kraft af de forskellige inkommensurable betydninger, betyder at det moderne tenderer mod at underminere det rationelle i delsystemerne, og det falder tilsyneladende uden for det, som kan registreres i netop i det moderne med delrationaliteter af indre social tvang. Det er en erfaring konstruktivisten står med, og som hæver sig over og lever ved et refleksionsniveau, der måske nok er i stand til at indskrive sig i det moderne, men som netop heller ikke kan være blind for sig selv som det der står uden for de systemdannelser af indre tvang, som truer med at underminere sig selv. Konstruktivismens beskrivelse har sin egen nødvendighed. Den henter bl.a. sin indre nødvendighed ved at referere til videnskabens referencer til den større asociale naturlige nødvendighed. Og den kan i overensstemmelse med sin konstruktivistiske beskrivelse af sig selv, som en ikke helt tilfældig konstruktion inden for det sociale, tematisere vilkårene for sin egen modtagelse, sin egen gyldighed og sociale nødvendighed. På den måde kan begrebet om den højere nødvendighed indføres i det sociale. Men ikke med nogen højere eller absolut nødvendighed.

De klassiske ontologiske sandhedsteorier er parat til at hævde deres egen sandheds nødvendighed, med udgangspunkt i antagelsen af en højere nødvendighed, i det at de selv er, fordi de selv falder som resultat af en højere nødvendighed. Det handler om religiøs overbevisning og fortolkningen af livet, der går ud fra, at efter som livet er resultat af en højere nødvendighed, så må livet være med nødvendighed. Konstruktivisten ser derimod livet som en tilfældighed, der ikke følger med nødvendighed af de former for nødvendighed, som betinger livet. Forsøget handler for konstruktivisten om at sandsynliggøre livet som et usandsynligt fænomen, der udgør sin egen nødvendighed i en kontekst af eksterne former for nødvendighed. Og det er ikke sikkert, at det sociale kognitivt er i stand til at tage højde for den ydre nødvendighed, og dermed heller ikke sikkert at den ydre nødvendighed registreres kognitivt, før den har manifesteret sig ved f.eks. at opløse det sociale igen. Det at vi lever er nemlig ikke beviset på, at vi er med nødvendighed.

Den moralske indignation over at mennesket underminerer sine egne forudsætninger følger af det partikulære med den for sig selv lige så katastrofale mangel på alment forpligtende karakter, som den performativt dikterer alle, enten at være gode eller onde på indignationens helt egne betingelser.

Det enkelte menneskes dømmekraft virker lige så tvingende for det enkelte menneske, som dets konkrete ytringer og sproglige manifestationer enten bekræfter eller falder ved siden af de grove semantiske strukturer, der styrer de vigtigste samfundsfunktioner med hver deres respektive former for semantik og rationalitet. Således bekræfter det sociale sig selv, når meddelelsen falder i med det.

Kun sjældent kan en enkelt manifest meddelelse skabe de betydninger, som ændrer det sociale. Hvad der ikke kan siges eller indikeres på de sociale semantiske betingelser forsvinder stort set, uden at ændre på samfundets strukturer. Det sociale svarer ikke til noget som helst, men dets erfaring afhænger af den måde det sociale refererer til sig selv og sin omverden på. Alt det sociale afhænger af systemernes mulighedsbetingelser, de respektive delrationaliteters indre nødvendighed.

Der hvor det sociale i sin helhed er blevet sin egen trussel, må det lære at beskrive sig selv på ny, hvis begrebet succes skal blive mere entydigt. Meddelelsen om at de mange selvbekræftende former for rationalitet ikke går op i en overordnet rationalitet, og om at de former for succes, der lever ved delrationaliteterne, hver især bidrager til det sociale samlede selvnegering, har ikke et funktionssystem at manifestere sig i. Meddelelsen falder som en sociologisk beskrivelse, der indeholder sig selv med beskrivelsen af sig selv som magtesløs. Den må indskrive sig i det sociale, som er problemet, når det drejer sig om at se sig selv som sit problem.

Den videnskabelige beskrivelse, af at det moderne livs betingelser forsvinder i takt med at de gældende succeskriterier opfyldes, falder kognitivt på delrationaliteternes respektive betingelser:

De misforståede demokrater tror, de kan vedtage en mere bekvem og demokratisk sandhed end den alt for ubekvem og udemokratiske videnskabelige udgave.

Det juridiske system kan ikke tilsidesætte de individuelle rettigheder af hensyn til noget så abstrakt som hele samfundets forskelligartede livsbetingelser.

Økonomerne spørger meningsløst sig selv, om det er rentabelt at bevare samfundets forudsætninger.

Af mentalhygiejniske årsager må individet skubbe den videnskabelige sandhed fra sig, lige som de på den måde performativt må bekræfter indholdet i den, for ikke selv at gå til grunde på de gældende sociale betingelser.

Af egen nødvendighed orienterer det moderne sig meningsfuldt, passioneret, æstetisk, selvretfærdigt, moralsk og økonomisk, som om der var retfærdighed, godhed, økonomisk værdi, absolut magt, sandhed og skønhed til. Kan det andet?

En evt. højere nødvendighed i at bevare livets betingelser må manifestere sig som kravet om at afsløre og opløse det sociale indre tvang som unødvendig. Er det sådan?

Delrationaliteternes iboende paradokser kan være med til at blokere for deres indre tvang, som med deres rigiditet udgør kernen i det problem, eller overordnede paradoks, som handler om at menneskets succes er blevet menneskets største trussel.